LUCIAN BLAGA: APROPIERI ŞI DISOCIERI ÎNTRE CULTURA MINORĂ ŞI CEA MAJORĂ

Eugeniu NISTOR

Abstract

If in 'Horizon and Style' Blaga treats the problems of philosophy of style, on the whole, reducing them to 'stylistic categories', in 'The mioritic space' this specific 'mark', dwelling in the human subconscience, enriched with certain specified categories, is applied to the Romanian culture, in order to deepen the Blagian theoratizations in 'The Genesis of Metaphor and the Sense of Culture', their analysis being the substance of this humble study.

După ce în "etapa publicistică" şi-a trasat principalele direcţii ale studiilor sale filosofice consacrate culturii în general şi celei româneşti, în special, Lucian Blaga editează în intervalul 1935-1937, binecunoscutele sale volume din *Trilogia Culturii*, în care aceste "linii de forţă" sunt nu numai foarte clar configurate, dar sunt şi cu migală structurate, cizelate (mai cu seamă lingvistic) şi sistematizate. Dacă în *Orizont şi Stil* el tratează problemele de filosofia stilului, în ansamblu, rezumându-le la "categoriile stilistice", în *Spaţiul mioritic* această "pacete", habitând în subconştientul uman, îmbogăţită cu anumite categorii de specificiate, este *aplicată* la cultura românească, pentru în *Geneza metaforei şi sensul culturii* teoretizările blagiene să fie adâncite, analiza lor constituind chiar substanţa modestului nostru studiu.

Arătând că disocierea între culturile majore (sau "monumentale") şi cele minore (sau "etnografice"), "suferă încă de grave imprecizii", deoarece în diferenţierea lor s-a încercat folosirea unui singur criteriu, cel "dimensional", Blaga susţine că acesta nu poate fi nici pe departe decisiv, deoarece, în rigiditatea aplicării lui, se ridică serioase semne de întrebare, care "anulează numaidecât foloasele posibile" (*Geneza metaforei şi sensul culturii*, p. 8). Argumentele blagiene sunt cât se poate de limpezi: uneori, o creaţie culturală minoră, precum unele "epopei populare", poate lua proporţii urieşeşti, în timp ce, alteori, unele creaţii de cultură majoră "nu întrec proporţiile unei aripi de zefir sau ale unui cântec popular" (*Ibidem*). Aşadar, "criteriul dimensional", în distingerea celor două tipuri culturale, este greşit, filosoful propunând aplicarea complementară a unui "criteriu calitativ-structural". Blaga aminteşte însă, legat de acest criteriu, că reprezentanţi de seamă ai morfologiei culturii, au considerat cultura, în general, ca fiind un *organism* autonom, înlăuntrul căruia sălăşuieşte un *suflet* (cultural) şi că diferenţierile dintre cultura minoră şi cultura majoră s-ar datora "vârstelor" distincte ale acestora; adică: culturii minore îi corespunde *copilăria*, iar celei majore *maturitatea* organismului cultural din care fac parte. Metoda a fost mai dârz profesată de către filosoful german Oswald Spengler, fiind însă preluată şi de acesta pe filiera Goethe (care o aplicase la studiul plantelor) – Frobenius (formulată, în fundamentarea cercetătorilor sale despre culturile africane, încă din 1895). Înnobilată cu propriile contribuţii ale acestuia, morfologia spengleriană din *Declinul Occidentului* (1918-1922) susţine că durata unei culturi este de unu – până la două milenii, după ce parcurge toate etapele *devenirii* ei (încolţire, înfrunzire, înflorire, rodire şi, la urmă, risipire): "epuizându-şi toate posibilităţile creatoare, orice cultură moare apoi în ultimele acorduri ale unei universale dispoziţii sufleteşti resignate, sterile şi nivelatoare" (*Zări şi etape*, p. 154). Aşa

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

cum cultura indiană s-a sfârşit cu *budismul*, cea greacă cu *stoicismul*, cea arabă cu *fatalismul mahomedan*, ideea lui Spengler era că şi cultura europeană se va prăbuşi odată cu instalarea "socialismului etic", fiind un organism bătrân şi nerevigorabil, căci "o cultură e ca o sămânţă de plantă încărcată cu o seamă limitată de posibilităţi" (*Op. cit*., p. 155). Forma ultimă, fatală a unei culturi, după ce a atins stadiile ei de maximă înflorire, o constituie civilizaţia materială (chestiune delicată, asupra căreia ne propunem să revenim într-un studiu separat).

Dar când constată că această explicaţie, *a vârstelor culturale*, "a avut poate norocul să îndestuleze curiozitatea unor decenii orientate cu totul biologic" (*Geneza metaforei şi sensul culturii*, p. 9), Blaga se gândeşte, în termeni critici fireşte, şi la concepţia biologizantă asupra culturii, aparţinându-i lui Arnold Gehlen, prin care acesta susţine că cultura ar fi "a doua natură" înjghebată de către fiinţa umană în preajma sa, pentru a-şi putea duce existenţa ca structură biologică de animal, nespecializată, într-un mediu dat, înzestrată doar cu un "mănunchi de deficienţe". Prin urmare: "A deduce cultura, în toate manifestările ei, dintr-un proces de compensare a inadaptării biologice a omului în raport cu natura, înseamnă a simplifica situaţia, dincolo de orice limite îngăduite" (*Aspecte antropologice*, p. 142). Şi aceasta fiindcă fenomenele culturale sunt angrenate şi angrenează *un mod ontologic* specific fiinţei umane, în marea ei patimă pentru cunoaşterea lumii înconjurătoare, în care *concretul* şi *cunoscutul* existenţei este corelat cu "orizontul *necunoscutului*", revelarea căruia prin acte de creaţie culturală nefiind doar o manifestare compensativă "a deficienţilor biologice", ci chiar condiţia noastră umană, animată de saltul gnoseologic, *prin creaţie*.

Revenind la teoria "vârstelor" culturii, să precizăm că dacă Blaga combate aprig această teorie pur biologizantă, el nu se arată deloc mai îngăduitor faţă de aspectul morfologistic-biologizant, dat ca explicaţie culturală. Prin urmare, filosoful român chiar susţine cu tenacitate că "nefiind un organism de sine stătător, cum pretind morfologii, cultura nu poate avea nici vârste" (*Geneza metaforei şi sensul culturii*, p. 9). Dar, deşi îi eliberează teoriei vârstelor culturii (şi asta fără ezitare) "certificatul de deces", filosoful recunoaşte că cele două "vârste" culturale (copilăria şi maturitatea) îl "îmbie" spre o teoretizare proprie, în care acestea să nu fie doar simple "faze", "etape" ale unui organism, ci fiecare să funcţioneze ca nişte "structuri autonome". Aşadar, Blaga avansează ideea de a privi cultura nu ca pe un organism în devenire, ci apropiind-o "exclusiv de om şi de psihologia vârstelor acestuia" (*Op. cit*., p. 10). În baza acestui enunţ ar rezulta că o *cultură minoră* nu reprezintă "vârsta copilărească a unei culturi", ea putând să dureze mii şi mii de ani, fiind "creată prin prisma structurilor copilăreşti ale omului". Aceeaşi explicaţie o cosideră valabilă filosoful şi pentru *cultura majoră*, plămădită din "darurile şi virtuţile maturităţii omului" (*Op. cit.,* p. 11). Creaţia culturală umană s-ar înfăptui, deci, în funcţie de opţiunea creatorilor, fie prin structurile autonome ale copilăriei, fie prin cele autarhice ale maturităţii, creatorii fiind indivizi care pot avea vârste diferite (variabile), toţi însă stând "sub constrângerea unor norme şi structuri", proprii fie uneia, fie alteia, aceste "complexe de structuri" constituind "un fel de *prismă*, prin intermediul căreia se realizează o matrice stilistică în forma particulară a unei culturi…" (*Op. cit.,* p. 12). Mai departe explicaţia filosofului încearcă, şi chiar izbuteşte, să devină ceva mai lămuritoare: "Aspectul minor sau major al unei culturi este în consecinţă exclusiv o problemă de psihologie a creatorilor şi colectivităţii, iar nu o problemă de «vârstă» reală nici a creatorilor de o parte, dar nici a unui pretins subiect organismic al culturii, prazitar suprapus omului, de altă parte" (*Ibidem*). Astfel încât, producerea uneia sau alteia din actele de cultură, nu mai are nici o legătură cu vârsta biologică a creatorilor: uneori, oameni maturi se supun unui "complex de structuri" copilăreşti care "anatomic şi fiziologic nu le mai aparţin", dar le acceptă şi produc cultură minoră din această perspectivă, alteori, în împrejurări la fel de paradoxe, unii creatori-copii intră în robia structurilor maturităţii şi produc cultură majoră din unghiul acestei *vârste adoptive*.

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

Admiraţia filosofului din Lancrăm se îndreaptă vizibil către cultura minoră, pe care o consideră bogată şi înfloritoare, aşa cum "o ştim bunăoară din experienţele noastre cu privire la cultura populară românească" (*Op. cit.,* p. 13). Acest subiect cultural a fost expus pe mai multe pagini în *Elogiul satului românesc*, discursul de recepţie al lui Lucian Blaga, ţinut la şedinţa solemnă de primire în Academia Română (5 iunie 1937). După ce laudă satul strămoşesc "singura prezenţă vie încă, deşi nemuritoare, nemuritoare deşi aşa de terestră" (*Isvoade*, p. 33), filosoful îşi îngăduie să afirme că îl va analiza "nu ca specialist care şi-a potrivit în prealabil metodele în laborator", ci pe baza amintirilor proprii şi "făcând oarecum parte din fenomen" (*Op. cit.,* p. 34). Dar afirmaţia lui Blaga nu scapă neobservată şi sociologul Henri H. Stahl se grăbeşte într-un foileton din paginile revistei *Sociologia românească* să analizeze critic opera blagiană şi să sesizeze că "pretenţia lui de a monipoliza cunoaşterea fenomenului cultural românesc prin «trăirea» lui la ţară este greşită din punct de vedere al metodologiei cercetărilor sociale" (*Eseuri critice* – p. 78). Ba, chiar mai mult, sociologul arată, pe un ton acuzator, că "această luare de poziţie în favoarea băştinăşiei, ca metodă de cunoaştere, era în directă consonanţă cu teoria «trăiriştilor» şi cu cea a lui Nae Ionescu…" (*Ibidem*).

Dar să-l însoţim mai departe pe filosof, pe uliţele Lancrămului său natal şi să urmărim cum naraţiunea *trăirii* în sat, a revenirii "la obârşie, la izvor", la ceea ce Goethe numea "stratul mumelor" – rezolvă unele aspecte de filosofia culturii. Blaga susţine cu tenacitate că "singura mare copilărie" este aceea petrecută în sat, că satul şi copilăria se află în simbioză perfectă, că există o culminaţie a copilăriei, când subiectului i se dezvăluie anumite "tainice orizonturi" şi "structuri secrete", care numai în anotimpul acestei fragede vârste pot fi sesizate, că "e greşit să iscodeşti sufletul ţăranului matur, cu zarea retezată de nevoile vieţii, de mizeriile şi de cele o sută de porunci ale zilei" – fiindcă singura "vârstă" optimă pentru aceste sporite sensibilităţi este copilăria, văzută de gânditor ca o "poartă deschisă spre metafizica satului" (*Isvoade*, p. 35). Este un bun prilej pentru el să rememoreze unele întâmplări cu tâlc metafizic, din "locurile mitologice" ale satului, cu Dumnezeu localizat "în spaţiul ritual de după iconostas", cu tinda întunecată, stârnitoare de spaime, a vecinilor săi lăncrănjeni, cu sorbul de lângă sat şi "râpa roşie, prăpăstioasă, din dealul viilor" – toate legate, în închipuirea metafizicianului-copil, de forţele malefice, înnegurate. Neavând o "geografie" bine delimitată spaţial, aşa cum o are oraşul, "satul se integrează unui destin cosmic", el nu numai că este aşezat în "centrul existenţei", dar se întinde, prin ciudata şi nedeterminata sa geografie, "de-a dreptul în mitologie şi în metafizică" (*Op. cit.,* p. 36). Spre deosebire de viaţa la sat, copilăria la oraş este lipsită de "apogeu", "dând sufletelor degrabă o îndrumare bătrânicoasă", adică ar putea fi cotată ca "o pregătire pentru vârstele seci" (*Op. cit.,* p. 37).

Fără a "broda literatură", Blaga evocă apoi, ca "momente metafizice", o conversaţie între copii, reprodusă "de pe discul de ceară al celei mai fidele memorii", când la întrebarea: "Cum o fi când eşti mort?", unul dintre colegii săi de joacă a dat un răspuns uluitor: "Mort trebuie să fi ca şi viu. E aşa că nici nici nu ştii că eşti mort. Noi bunăoară stăm aici în cerc şi vorbim, dar poate că suntem morţi numai că nu ne dăm seama" (*Ibidem*). Dar, un alt "cutremur" al fragedei conştiinţe, reprodus din memorie de către filosof, fără "detalii imaginare", îl evocă tot din copilăria sa, atunci când descrie secvenţa cu acea fetiţă care se căţăra în prunii din cimitirul satului, gustând din roadele lor: "Când muşca dintr-o prună amară spunea că mortul de la rădăcină trebuie să fi fost rău. Când nimerea în alt pom o prună dulce, zicea că mortul de la rădăcină trebuie să fi fost un om bun" (*Op. cit.,* p. 38). Şi un alt "moment metafizic", relatat într-o viziune aproape apocaliptică, este atunci când "un câine turbat, venit de aiurea, intrase în sat, muşcând pe uliţi şi prin ogrăzi copiii întâlniţi". Spălând rana unuia dintre copiii muşcaţi, o babă vorbea despre "căţeii din rană", întâmplare care-l determină pe filosof să constate: "Am asistat astfel la naşterea unui mit al turbării. Femeia aceea vedea aevea nişte căţei în rana copilului" (*op. cit.,* p. 39).

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

Pledoaria şi afirmaţiile lui Blaga devin însă cel puţin curioase atunci când vorbim despre miticul sat românesc consideră că acesta, prin contactul "diformant" cu "civilizaţia timpului" s-a îndepărtat de acele colectivităţi umane, de tip patriarhal, "cari amintesc ca structură sufletească «satul-idee»", adică "satul care se socoteşte pe sine în «centrul lumii», şi care trăieşte în orizonturi cosmice, prelungindu-se în mit" (*Op. cit.,* p. 40). Ca răspuns la aceste afirmaţii, acelaşi H. H. Stahl scrie nedumerit: "Ce poate însemna acest «sat-idee»? Să fie vorba despre ideea pe care un filosof şi-o poate face despre «sat»? Sau de ideea pe care şi-o fac sătenii despre ei înşişi? Adică e vorba de o filosofie cultă despre satul românesc? De o filosofie populară a oamenilor din sat? Sau despre o filosofie cultă despre filosofia populară?" (*Eseuri critice*, p. 81).

Greu de răspuns la această avalanşă de întrebări. Totuşi, din explicaţiile lui Blaga, destul de nebuloase şi de contraindicatorii, rezultă că am putea vorbi despre o filosofie a satului românesc, acesta fiind perceput, mai întâi, prin prisma naivităţii metafizicianului-copil, apoi prin prisma nostalgică a metafizicianului-poet, şi abia în cele din urmă prin prisma metafizicianului-filosof.

Dar la antidopul «satului-idee», a satului său paradisiac, Lucian Blaga arată spre aşezările din America de Nord, orientate spre un excesiv pragmatism, unde colectivităţile umane fac şi din biserică un fel de "întreprindere" economică, cu slujbele religioase susţinute de pastor "ca la cinematograf", având "preţuri de intrare" (*Isvoade*, p. 40). Însă aceste aşezări, susţine filosoful, sunt lipsite de "magia unui suflet colectiv", membrii lor asociindu-se doar în baza unor interese materiale comune. În schimb, învrednicindu-se în timpul istoric de "epitetul autenticităţii", satul românesc are meritul de a fi reliefat "aspectele sau categoriile stilistice ale vieţii şi ale duhului nostru popular" (*Geneza metaforei şi sensul culturii*, p. 19). El este atemporal, în timpul istoric situându-se "în inima unei lumi (…) n-avea nevoie de altceva decât de pământul şi de sufletul său şi de un pic de ajutor de sus, pentru a-şi suporta cu răbdare destinul" (*Isvoade*, p. 43). Această atitudine de retragere în sine, l-a găsit şi l-a lăsat neutru şi nemarcat "de marile procese ale «istoriei»", pe care le-a boicotat, păstrându-se "feciorelnic, neatins în autonomia sărăciei şi mitologiei sale, pentru vremuri când va putea să devină temelie sigură a unei autentice istorii româneşti" (*Ibidem*). De aceea studiul consacrat acestuia trebuie să pornească din adâncurile preistoriei, de la getul văzut ca "om de pădure", spre care ne călăuzeşte "memoria istorică refugiată în poveşti" şi vechi motive foclorice. Blaga vorbeşte de o veritabilă cultură populară, sălăşluind în preajma unei "civilizaţii urbane", susţinută de o numeroasă populaţie daco-romană care, înaintea marilor năvăliri barbare, se manifesta cu dinamism şi vigoare în aşezările imperiale ale Daciei Traiane. Dar firescul acestei evoluţii istorice a fost zguduit de sângeroasele migraţiuni şi "începuturile românismului coincid astfel cu o «retragere» din «istorie» şi din toate posibilităţile ei ritmice şi dialectice, într-o viaţă nu lipsită de cultură, nu despuiată de forme, dar anistorică" (*Spaţiul mioritic*, p. 171).

În această existenţă atemporală, dusă în "conchiliile" izolate ale satelor româneşti, din munţi şi păduri, "pre-românismul" şi-a constituit primele determinate ale matricii sale stilistice. Dar, boicotând istoria, românii s-au boicotat pe ei înşişi. Căci existenţa în acest chip stă sub semnul categoriilor organicului şi nu le permite determinantelor stilistice decât manifestări culturale minore (sub joasele streşini etnografice acestea fiind reduse doar la o "plasmă germinativă"). Blaga îşi argumentează demersul prin scurte sondaje "arheologice" în câmpul atât de sedimentat al limbii române, găsind în structura şi sensul unor cuvinte latineşti (*pavimentum* – pământ, *veteranus* – bătrân, *hostis* – duşman) – dovezi clare că populaţia autohtonă a părăsit un stil de viaţă major, pentru unul minor. Şi aceasta, întrucât "cuvintele latine de o semnificaţie care nu implică o civilizaţie sau o viaţă istorică pe plan major, tind a-şi păstra în limba românească înţelesul originar (*granum* – grâu, *stella* – stea, *fulgur* – fulger, *ceuta* – cucută, *coelum* – cer etc.), fără ca alterările de sens să fie excluse" (*Op. cit.,* p. 175). Filosoful

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

descrie cum spaţiul geografic al Daciei imperiale a căzut în stăpânirea vremelnică a unor "seminţii" barbare ("germanice, hunice, slave, bulgare, avare, pecenege, cumane, ungare") care au venit, au rămas sau au plecat după cum le-a fost "steaua sângelui şi a norocului", dar, cert e că unii dintre năvălitori au sfârşit prin a fi "absorbiţi de buretele aninim al unei populaţii autohtone, care nu voia în nici un fel să se lase târâtă în «istorie»" (*Op. cit.,* p. 177). Bine configurată etnic, această populaţie era stăpânită de orizontul mioritic subconştient, care-i imprima un sentiment specific al destinului, marcat de fatalitate, trăind în frăţietate cu mediul geografic (dealul, plaiul, codrul) în care, în decursul veacurilor, s-a statornicit. "Ţara" nu era pentru această colectivitate decât "o entitate de natură aproape miraculoasă, o vietate ţinută laolaltă şi însufleţită de magia unui râu" (*Op. cit.,* p. 178). Voievodatele şi cnezatele româneşti, consolidate în veacul al IX-lea, "pe cale de a-şi începe «istoria»", au fost însă tulburate şi zădărnicite prin "aşezarea ungurilor, apăsări pecenege şi cumane…", care au amânat "manifestarea acestui potenţial istoric pentru încă o mie de ani în Transilvania, pentru câteva veacuri în Muntenia şi Moldova" (*Op. cit.,* p. 179). Dar, sub ameninţarea cotropirii mongole şi influenţa exercitată de riguroasa organizare militară a cavalerilor teutoni, o temerară formaţiune statală din Muntenia se aruncă în vâltoarea istoriei: "Matricea stilistică românească se trezea şi încerca să se realizeze învoaltă, năzuind spre roade depline, cum sunt cele obţinute prin autoaltoirea unor vlăstare alese pe un trunchi naiv şi sălbatic" (*Ibidem*). De la o viaţă de tip organic se face trecerea la o viaţă istorică, cu semnificaţie majoră. Să recunoaştem – imaginile şi exclamaţiile lui Blaga sunt pe măsura acestui orizont spaţial – temporal: "Ce efervescenţă celulară, ce vigoare embriologică, creatoare de stat şi de istorie între Carpaţi şi Dunăre în partea a doua a secolului al XIII-lea. Se încerca un proces cu faţa hotărât îndreptată spre viitor, tocmai invers celui care se petrecuse cu o mie de ani în urmă (…) Ce mijire ca de auroră, ce creştere a sentimentului spaţial de la Seneslau la Tihomir, de la acesta la Basarab, de la Basarab, pe urmă, la Mircea cel Bătrân" (*Op. cit.,* p. 180). În metafore la fel de plastice descrie Blaga şi procesul întemeierii statale a Moldovei, graţie descălecatelor vânătoreşti ale voievozilor maramureşeni Dragoş şi Bogdan şi izbucnirilor, apoi, de rară "vânjoşie" spirituală, sub Muşatini: "Dinamica, geniul, energia, demnitatea voievodală, spiritul de iniţiativă şi vitalitatea excepţională puse de Ştefan Cel Mare în destinul său istoric ar fi fost, prin virtuţile lor, suficiente să ducă la crearea unui spaţiu moldovenesc de întinderi şi proporţii imperiale" (*Op. cit.,* p. 181). Filosoful remarcă, sub domnia marelui voievod moldovean, ampla afirmare a stilurilor arhitectonice, bizantin şi gotic, mai ales în bisericile şi mănăstirile din nord, într-o sinteză de "mare aspect pitoresc şi solar-sofianic" – *moment de cultură* pentru care, subliniează el, "se puseseră bazele populare deodată cu încreştinirea românilor" (*Op. cit.,* p. 183). Expansiunea turcească peste Dunăre, întâmplată în ciuda îndârjitei rezistenţe opuse de unii voievozi români (Ştefan cel Mare, Mircea cel Bătrân şi mai târziu, Mihai Viteazul, "acel haiduc şi cruciat într-o singură persoană"), fac ca ceea ce Blaga numea "duh românesc" să "se retragă încă o dată din istorie" (*Op. cit.,* p. 184). Dar, deşi s-a autoexilat într-o "viaţă de tip organic", poporul român creează o cultură autentică, făcând ca "arta ţărănească, arhitectura de stat, poezia şi cântecul popular să trăiască chiar un timp de frumoasă efervescenţă, într-o epocă pentru el «anistorică»" (*Op. cit.,* p. 185). Filosoful remarcă încropirea "din mătasea limbii române literare, cizelată îndeosebi prin traducerile religioase şi prin turnarea literelor ei în dulcile cronici şi letopiseţe ale vremii". Unii domnitori români s-au lăsat amăgiţi de "visele bizantine imperiale" (Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir), dar, între "aventurile de culoare cvasiistorică", ei au încercat să aprindă în opaiţele românismului flăcările unui (sperat) renascentim autohton: aici Blaga aminteşte de stilul brâncovenesc, un minunat amestec de renascentim şi bizantinism, de baroc şi orientalism, altoit pe românism şi creştinism" (*Op. cit.,* p. 186). Iată însă că, în timp ce în Muntenia şi Moldova, în sufletul poporului se păstrează un sâmbure din "dorul" de a face "istorie", din care "înfloresc baladele

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

haiduceşti", în Transilvania Iancu de Hunedoara, "splendidă personalitate, face, în mare parte cu ostaşi români, istoria ungaroeuropeană"; la fel şi fiul acestuia, Matei Corvin, "cu desăvârşire smuls din mediul etnic, s-a transplantat într-o «Renaştere» de duh străin" (*Op. cit.,* p. 187). Însă, subliniează Blaga, "boicotul istoriei nu apare în nici o altă provincie aşa de dârz şi de consecvent ca la ţărănimea românească din Ardeal" (*Ibidem*). Şi aceasta, mai ales cu prilejul reformei religioase, când "saşii trec unanim. Ungurii şi secuii în masă", dar "românii persistă în cochilia lor sătească, strămoşească, dispreţuind chemarea ceasului lumii" (*Op. cit.,* p. 188). Rezistenţa românilor la capcanele catolicismului şi la Unirea cu Roma (care s-a realizat doar parţial şi "nu le-a putut altera nici duhul religios, nici stilul cultural"), în fond *refuzul* de a face *istorie*, a culminat cu revolta ţărănimii ortodoxiste condusă de călugărul Sofronie din Cioara, care devine un fel de "voievod neîncoronat". Într-o lucrare târzie (ea însăşi scrisă în timpuri sociale tulburi!), dar consacrată special acestor vitrege vremuri, Blaga afirmă răspicat că "Unirea românilor cu biserica Romei a fost iniţiată prin ademeniri şi promisiuni… care nu s-au mai împlinit niciodată întocmai". (*Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, p. 17). Tot o formă de boicotare a istoriei sunt considerate de filosof şi răscoala lui Horia şi, apoi, mişcarea revoluţionară a lui Avram Iancu. E cazul aici să ne reamintim că vreme de o mie de ani şi mai bine Ardealul "a reprezentat starea noastră de veghe" (*Pagini despre sufletul românesc*, p. 104).

Dar "cochilia spirituală şi materială a satului românesc", deşi ar fi trebuit să se deschidă, să se desferice după Unirea Principatelor şi, mai ales, după Marea Unire din 1918, iar matricea ei stilistică să izbucnească în creaţii de nivel major, totuşi, oftează Blaga, acest fapt nu s-a întâmplat, deoarece "o evoluţie firească urmează şoapta unor pravile misterioase, ea nu se face la poruncă şi nici nu se poate accelera pe cale chimică" (*Spaţiul mioritic*, p. 191). Filosoful vede în această molcomă integrare în istorie refuzul românului de a accepta "forme fără fond", solicitându-ne încă puţină închinăciune "la sfânta şi iritanta răbdare", până când elanul nostru stilistic va umple "cu substanţă proprie, atât pe tărâm material, cât şi pe tărâm spiritual, cadrele vieţii noastre de nivel major" (*Ibidem*). Blaga formulează mai mult o aspiraţie la care – să recunoaştem – neamul nostru este pe deplin îndreptăţit, şi aceasta, ca să spunem ca dl. profesor Gh. Vlăduţescu, măcar pentru acele "veacuri multe, fără acces la cuvântul scris şi… în vremuri de urgie, când puţine erau zilele de pace…" (*Filosofia legendelor cosmogonice românescşti*, p. 61). Şi Mircea Eliade constată, cu tristeţe, că "istoria românilor nu cunoaşte perioade lungi de linişte", de aceea, în sânul lui, "în continuu şi inepuizabil se manifestă doar creaţia spiritualităţii populare" (*Destinul culturii româneşti*, p. 42).

Revenind la unele aspecte, mai subtile, ale teoriei culturale blagiene, curiozitatea noastră este stârnită de o afirmaţie a filosofului: că aceeaşi matrice stilistică poate constitui punctul de pornire atât al unei culturi minore, cât şi al alteia, majore, în condiţiile în care fiecare evoluează autonom, căci "cultura majoră nu este apogeul sau piscul celei minore" (*Geneza metaforei şi sensul culturii*, p. 20). Mai confuz, şi în termeni prea metaforici, este explicată trecerea de la minor la major: demonstraţia blagiană este aici, credem noi destul de puerilă, chiar susceptibil de forţări ale logicului. Şi iată de ce: amintind de cultura majoră a Egiptului antic, ca şi de marea cultură şi artă gotică, Blaga ţine să precizeze că unele descoperiri recente (la începutul sec.XX) au arătat cu claritate existenţa unui paralelism al culturilor menţionate, cu altele, din vremea lor, ele împărţind acelaşi spaţiu şi având conţinuturi etnografice asemănătoare – semn că aspectul lor monumental nu s-a înfiripat printr-un salt, "ca un havuz ţâşnind spre cer", ci faptului că indivizii respectivelor colectivităţi "încetează la un moment dat de a mai crea prin prisma structurilor copilăriei şi încep să creeze prin prisma structurilor maturităţii" (*Op. cit.,* p. 23). Filosoful accentuează apoi ideea aceasta *a trecerii*, care ar "ţine de ordinea atitudinilor spirituale şi a vârstelor organice reale" (*Ibidem*). Dar cum se formează, cum apar aceste atitudini spirituale – e un mister total – explicaţia blagiană fiind redusă şi

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

schematizată la "fenomenul de psihologie colectivă al «vârstelor adoptive»" care, cică, ar avea o altă succesiune decât vârstele reale. (*Ibidem*)

Să intrăm însă în chestiuni mai puţin nebuloase şi să vedem cum caracterizează Lucian Blaga *cultura minoră*. În primul rând el constată că "fiecare individ îşi e gospodarul şi meseriaşul, poetul şi cântăreţul, ţăranul şi arhitectul", că, în aspectele ei generale, deşi dotată cu "o remarcabilă virtuozitate", creaţia culturală minoră are "înfăţişarea unei fireşti improvizaţii"; apoi că dimensiunile acestei creaţii, de obicei, sunt reduse şi că, doar în cazuri speciale, ele impresionează prin amploare, şi atunci nefiind opera unui singur creator, presupunând acumulări culturale treptate prin aportul lărgit al colectivităţii (a unor membrii ai ei) în mijlocul căreia s-a plămădit. (*Op. cit.,* p. 25). Apoi, viziunea spaţială a acestui tip de cultură, ar părea că se restrânge doar la zările de jur-împrejur ale satului, însă acest orizont aparent mărginit, devine dezmărginit, el "prelungindu-se de-a dreptul în mitologie", iar viziunea temporală nu prea depăşeşte durata organică a unei vieţi individuale, dincolo de acest orizont, "timpul e oarecum ceva suspendat sau ceva amorf" (*Op. cit.,* p. 26).

În schimb, în cadrul *culturii majore*, "structurile maturităţii" sunt cele care îl direcţionează pe insul uman, care "nu mai e universalitate nediferenţiată, ci «organ specializat» în cadrul colectivităţii unde trăieşte, el având posibilitatea să se dedice "unei singure ocupaţiuni". Atunci când consideră necesar, prin "hotărâri de voinţă", acesta se poate încadra într-un "front creator", acţionând în baza unui "plan", împreună cu alţi inşi specializaţi în aceeaşi problemă culturală, ştiinţifică etc. Atât orizontul spaţial, cât şi cel temporal al insului creator de cultură majoră, se întind dincolo de limitele vizibilului, depăşind atât zările "oraşului-cetate", unde vieţuieşte, "într-un spaţiu care se întinde dinamic, invizibil, înglobând văi şi munţi, şesuri şi ţări, mări şi continente", cât şi limita normală a vieţii unui individ, timpul devenind o "vastă proiecţie, arcuire uriaşă peste generaţii" (*Ibidem*). Blaga conchide că "o astfel de expansiune bărbătească a viziunii spaţiale şi temporale" – este aceea cu care se poate inaugura oricând "o istorie" (*Op. cit.,* p. 27).

Dar, dacă e să punem problema diferenţelor valorice între cele două tipuri de cultură: *minoră* (sau anistorică) şi *majoră* (sau desfăşurată istoric), Lucian Blaga subliniază că trebuie să avem în vedere suma tuturor calităţilor şi deficienţelor lor, a "avantajelor şi dezavantajelor", şi aceasta pentru că, precizează el, "o cultură minoră, născută din permanentă improvizaţie şi gâlgâitoare spontaneitate, ca şi dintr-o totală lipsă a sentimentului perenităţii, poate să dureze în statica ei mai multe mii de ani; câtă vreme o cultură majoră, născută tocmai din setea de a înfrânge şi de a întrece spaţiul şi timpul vizibil, e mult mai expusă, prin dinamica ei, catastrofelor şi pieirii" (*Ibidem*). Convingerea lui Blaga este că "şansele de durabilitate nu sunt neapărat simptome ale «valorii», şi el îşi declină preferinţa pentru cultura anistorică, atemporală, a lumii rurale, care-l ţine pe om "aproape de natură", şi nu-l "înstrăinează de rânduielile firii" şi de "veşnica Mumă". O comparaţie, "sub unghiul valorii", între cele două tipuri de cultură, filosoful refuză să facă, "lăsând această problemă deocamdată deschisă" (*Op. cit.,* p. 28). Gânditorul român nu împărtăşeşte opinia unor teoreticieni ai culturii, contemporani cu el, că un număr cât mai mare de talente şi genii, ar explica declanşarea unui fenomen cultural major, deşi e de acord cu aceştia că elanul genialităţii poate fi o condiţie a acestui salt spectaculos dar, susţine el, "o cultură majoră mai are nevoie şi de o temelie, iar această *sine qua non* e totdeauna matca stilistică a unei culturi populare" (*Isvoade*, p. 44).

În ceea ce ne priveşte, citindu-l pe Blaga, ne exprimăm încă o dată nedumerirea, atunci când aceasta afirmă că, în întregul ei, "cultura majoră nu repetă cultura minoră", ci *o sublimează*, nu o măreşte în chip mecanic şi virtuos, ci *o monumentalizează*, potrivit unor vii forme, accente, atitudini şi orizonturi lăuntrice" (*Op. cit.,* p. 48). Deci: putem participa la înfăptuirea unui act de cultură majoră, dar nu imitând cultura populară, în baza unui riguros

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)

program, ci apropiindu-ne şi însufleţindu-ne "de elanul ei stilistic interior", luând contact "cu centrul ei generator, binecuvântat şi rodnic ca stratul numelor" – şi, apoi, în chip triumfal, *sublimând-o* şi *monumentalizând-o*! (*Ibidem*). Dar cam pe ce căi, prin ce mijloace şi procedee putem ajunge la această *împlinire*, Lucian Blaga nu ne spune, lăsând întrebarea să vegeteze enigmatic în preajma acelor *daruri creatoare*, sălăşuind în inconştientul uman şi ţinând "poate de ordinea misterelor cosmogonice" (*Orizont şi stil*, p. 171).

Referinţe bibliografice

1. Lucian Blaga – *Zări şi etape*, Editura Minerva, Bucureşti, 1990,
2. Lucian Blaga – *Ceasornicul de nisip*, Editura Dacia, Cluj, 1976.
3. Lucian Blaga – *Isvoade*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.
4. Lucian Blaga – *Încercări filosofice*, Editura Facla, Timişoara, 1977.
5. Lucian Blaga – *Aspecte antropologice*, Editura Facla, Timişoara, 1976.
6. Lucian Blaga – *Orizont şi stil*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
7. Lucian Blaga – *Spaţiul mioritic*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
8. Lucian Blaga – *Geneza metaforei şi sensul culturii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
9.Lucian Blaga – *Artă şi valoare*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
10. Lucian Blaga – *Antologie de poezie populară*, Editura Pentru Literatură, Bucureşti, 1966.
11. Lucian Blaga – *Opere 12. Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* Editura Minerva, Bucureşti, 1995.
12. Gheorghe Vlăduţescu – *Filosofia legendelor cosmogonice româneşti*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982.
13. Constantin Noica – *Pagini despre sufletul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991
14. Mircea Eliade – *Destinul culturii româneşti*, Editura Athena, Bucureşti, 1995.
15. Nicolae Iorga – *Scrieri despre artă*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1968.

Leo Frobenius – *Paideuma. Schiţă a unei filosofii a culturii*. Editura Meridiane, Bucureşti, 1995.
Oswald Spengler – *Omul şi filosofia vieţii*, Editura Aion, Oradea, 1996.

BDD-A2945 © 2002 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:00 UTC)